

Belangrijke begrippen / termen in verband met duurzaamheid en ecologie

1. Basisbegrippen

Alternatieve energie: windenergie, zonne-energie en waterkracht, maar ook thermische energie en getijdenenergie zijn properdere energiebronnen die een alternatief kunnen bieden; toepassing vraagt echter om meer onderzoek, investering, de installatie van nieuwe infrastructuur en vooral een andere manier van denken over energievoorziening en -verbruik

Biobrandstof: verzamelnaam voor verschillende soorten brandstoffen die gemaakt worden uit biomassa (het drooggewicht van organismen of delen ervan), zoals bijvoorbeeld uit plantaardige of dierlijke reststoffen

Biodiversiteit: de rijkdom en veelheid (verscheidenheid) aan planten- en diersoorten of specifieker de verscheidenheid aan levensvormen (soorten, genen,...) binnen een bepaald ecosysteem of zelfs op een gehele planeet

Bio-landbouw of biologische landbouw: verzamelnaam voor landbouwmethoden en de eruit voortvloeiende voedingsmiddelen die voldoen aan bepaalde eisen op het gebied van milieu, natuur en landschap, dierenwelzijn en productiemethoden

Biologische producten: voedingsmiddelen of andere gebruikersmiddelen (papier, poetsmiddelen, schrijfwaren,...) geproduceerd met respect voor milieu, natuur en landschap en het welzijn van dieren

Broeikaseffect: de ongewenste temperatuurstijging op aarde door een teveel aan onder andere CO₂ (koolstofdioxide), methaan, lachgas, ozon en koolwaterstoffen in de atmosfeer, waardoor de atmosfeer wordt aangetast; deze gassen nemen de uitgestraalde warmte van de aarde (te) goed op die vervolgens wordt teruggekaatst naar het aardoppervlak, waar het aanleiding geeft tot temperatuurstijging, het smelten van het ijs (o.m. permafrost) en de stijging van het waterpeil

Duurzaam: op de snijlijn van billijk, uitvoerbaar, leefbaar (in ecologisch, sociaal en economisch opzicht)

Duurzame consumptie: gebruik van producten en diensten die duurzaam zijn geproduceerd; consumeren met zo weinig mogelijk schade voor het milieu en andere mensen

Duurzame ontwikkeling: "Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen."

Ecologie/ecologisch: 'milieuvriendelijk', rekening houdend met milieu en dierenwelzijn

Ecosysteem: het geheel van alle organismen in een bepaald gebied, hun onderlinge wisselwerkingen en hun leefomgeving; de verzameling van op een en dezelfde plaats voorkomende populaties (micro-organismen, planten, dieren) die daardoor met elkaar en met het omringende fysische en chemische milieu interacties kunnen aangaan en aldus een functionele eenheid vormen

Fossiele brandstoffen: brandstoffen uit resten biologisch materiaal in het verre verleden (die dus zeer reeds lang opgeslagen lagen in de aardbodem), zoals aardgas, petroleum en steenkool, bruinkool en turf

Globalisering: het proces waarbij de verwevenheid tussen gebieden en samenlevingen op aarde toeneemt; dit gaat samen met mondialisering - een voortdurend proces van wereldwijde economische, politieke en culturele integratie, met als centraal kenmerk een wereldwijde arbeidsindeling, waarbij productielijnen over de wereld worden gespreid, gedreven door de informatie- en communicatietechnologie en de internationale handel; mondialisering versnelt door ontwikkelingen op het gebied van transport en telecommunicatie, kenmerkt zich door verregaande schaalvergroting, het ontstaan van een wereldwijd kapitalisme en de verspreiding van een consumentencultuur

Klimaatneutraal: zonder (meetbaar) effect op het klimaat; vaak gebruikt synoniem is CO²-neutraal

Klimaatwijziging: de verandering(en) in het klimaat die direct of indirect wordt toegeschreven aan menselijke activiteiten (gebaseerd op waarnemingen naast de natuurlijke klimaatwisselingen gedurende vergelijkbare perioden); deze wijzigen betreffen onder meer de samenstelling van de atmosfeer

Olie-afhankelijkheid en ‘olie uitfaseren’: de huidige economieën zijn in grote mate afhankelijk van olie, maar de exploitatie loopt achter bij de productie en de economische noden - de vervanging van de voorraden wordt dus negatief; het proces dat is ingezet om de huidige op aardolie gebaseerde economieën te veranderen in economieën die niet gebaseerd zijn op aardolie en op de olieprijsen of waarvan de energieconsumptie niet of minder afhankelijk is van aardolie

Overschotten en tekorten: principe binnen de handelsbalans, maar ook binnen bv. een huishouden, markt,... waarmee overvloed (overaanbod) en schaarste (gebrek aan aanbod) worde aangeduid

(Sociaal-)ecologische economie: een economie die rekening houdt met de grenzen van het ecosysteem aarde en tegelijk de nodige welvaart genereert - en daarbij op een rechtvaardige manier aan de behoeften van alle wereldburgers voldoet

Varkenscyclus: verschijnsel in de economie waarbij overschotten en tekorten van een bepaald product elkaar afwisselen; aanbieders reageren dan massaal op de hoge prijzen, waardoor korte tijd later een overaanbod ontstaat die de prijzen (opnieuw) in elkaar doet duiken

2. Bijzondere begrippen en uitdrukkingen

Bruto Nationaal Geluk: een van de methoden waarmee men levenskwaliteit op een andere manier wil meten dan via het bruto nationaal inkomen (BNI); het begrip werd gelanceerd door de koning van Bhutan als reactie op de kritiek dat zijn land een slechte economie zou hebben: het brengt goed bestuur, culturele waarden en cultuuroverdracht, milieuzorg en duurzame sociaal-economische ontwikkeling in rekening

De 3 P's “Planet-People-Profit”: de belangrijke Triple P in het duurzaamheidsdenken waarbij men zowel aan economische ontwikkeling, aan milieuverbetering als aan sociale vooruitgang wil werken; people (mensen), planet (planeet/milieu) en profit (opbrengst/winst) dienen op harmonieuze wijze gecombineerd te worden

De 4 E's "Enable, Encourage, Engage, Exemplify": de vier strategieën die duurzaamheidsactoren propageren in functie van verandering; ze staan voor faciliteren / mogelijk maken, bevorderen / stimuleren, engageren en het stellen van voorbeeldgedrag

Earth Overshoot Day: de dag van een bepaald jaar wanneer de mensheid wereldwijd net zoveel van de Aardse grondstoffen, voedingswaren, en dergelijke heeft opgebruikt als wat de Aarde in één jaar tijd terug kan opbrengen/genereren; alles wat meer wordt verbruikt is eigenlijk te veel voor de draagkracht van de Aarde

Eco-efficiëntie: het produceren van goederen en diensten via/ met een lager verbruik aan grond- en hulpstoffen, gekoppeld aan een lagere afvalproductie en minder vervuiling

Ecologische voetafdruk / mondiale voetafdruk: de hoeveelheid energie om te voorzien in de specifieke levensstijl ("behoeften") van een bepaalde persoon, stad of land, uitgedrukt in de totale oppervlakte aarde die daarbij nodig is

Ecoteam: kleine groep of team van mensen die stap voor stap doelgericht samenwerken om in hun eigen leven tot een duurzamere levenswijze te komen (onder meer via maatregelen rond voeding, energieverbruik, transport, ...)

Emissiehandel: de handel in emissierechten is een manier om de totale uitstoot van (voornamelijk) CO₂ onder controle te houden en terug te dringen; emissierechten geven landen of bedrijven het recht om bepaalde broeikasgassen of andere schadelijke gassen uit te stoten en in geval van overschot of tekort hierin handel te drijven met andere landen of bedrijven (waardoor vermindering bijvoorbeeld kan gerealiseerd worden door investering in buitenlandse duurzame projecten); dit is geen onbetwiste aanpak

E-waste: elektronisch afval, nl. verouderde of defecte elektrische en elektronische toestellen en apparaten tot zelfs onverkochte materialen; afvalverwerking hiervan gebeurt deels in ontwikkelingslanden, waar dit ernstige gezondheid- en verontreinigingsproblemen veroorzaakt

From cradle to cradle – "Van wieg tot wieg": idee dat de huidige generatie in haar noden kan voorzien, zonder daarbij de mogelijkheden van de volgende generatie(s) te beperken; belangrijk idee in het duurzaamheidsdenken (onder meer via duurzaam bouwen, recycling, idee van "afval is voedsel", ...)

Greenwashing: gebruikt wanneer een bedrijf of organisatie zich groener of meer maatschappelijk verantwoord voordoet dan ze daadwerkelijk is; het imago wordt in dat geval opgepoetst maar in de kern is men niet duurzaam aan de slag; er wordt hierbij meestal gebruik gemaakt van suggestie, vaagheden, irrelevante of ongeloofwaardige claims, beeldspraak,...

Happy Planet Index (HPI): index van de New Economics Foundation die aangeeft hoe gelukkig inwoners van de diverse landen ter wereld zijn; met het begrip wordt welzijn afgezet tegen het gebruik van hulpbronnen (omdat een gelukkig leven niet perse veel aan de aarde hoeft te kosten); het is niet perse in de rijkste landen dat de meeste gelukkigste mensen wonen; de formule voor berekening van HPI = (voldoening in het leven x levensverwachting) / ecologische voetafdruk

Homo destructor: (letterlijk) 'de vernietigende mens'

Homo responsabilis: (letterlijk) 'de verantwoordelijke mens'

Milieu-optimisme: rooskleurige kijk op de uitdagingen rond duurzaamheid, milieu en klimaatwijziging waarbij men meent dat verstrekkende veranderingen ten goede binnen handbereik zijn

Transition Towns / Transitiesteden: een lokale gemeenschap (stad, dorp of wijk) waarin mensen zelf en samen aan de slag gaan om hun manier van wonen, werken en leven duurzamer te maken

3. *Verwante en relevante begrippen duurzaamheid en ecologie*

Betrouwbare productie: manier van produceren waarin de omstandigheden en resultaten van het productieproces overzichtelijk, controleerbaar en maximaal beheersbaar zijn

Bevolkingsexplosie: wanneer het geboortecijfer het sterftcijfer in sterke mate overtreft, ontstaat een sterk versnelde bevolkingsgroei

Co2-neutraal: zie klimaatneutraal

Complexiteitsdenken: nieuwe, interessante manier om naar het verloop van ontwikkeling, bewustwording en overgangsfases te kijken, waarbij aanvullend op het traditionele beheersmatige denken en doen, rekening wordt gehouden met de volatiliteit (beweeglijkheid), onzekerheid en onvoorspelbaarheid van onder meer menselijk gedrag en natuurfenomenen

Draagkracht: (betekenis in deze context) maximale beïnvloeding van of impact op een ecosysteem door invloeden van buitenaf (vnl. menselijke activiteiten) waarbij het geheel zich nog kan handhaven

Duurzaam bankieren: vorm van bankieren waarbij expliciet rekening wordt gehouden met het milieu en de sociale gevolgen van investeringen en leningen; winst maken is dan niet het ultieme of enige criterium om financiële overeenkomsten aan te gaan; vaak gebruikt synoniem is 'ethisch bankieren'

Duurzaam ondernemen: vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen waarbij voor het realiseren van producten of diensten niet enkel rekening wordt gehouden met economische prestaties maar ook met de sociale kant (arbeidsomstandigheden,...) en de ecologische randvoorwaarden en impact

Ecodesign: milieuvriendelijk ontwerpen door zowel tijdens de ontwerpfase als de volledige levenscyclus van het ontwerp (gebruik van grondstoffen tot afdanking) de milieu-impact van het uiteindelijke ontwerp onder controle te houden

Eerlijke Handel (Fair Trade): manier van handel drijven die duurzame ontwikkeling bevordert en waarbij producenten een eerlijke prijs, die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten, krijgen voor hun exportproducten (bijvoorbeeld suiker, koffie, katoen,...)

FSC (Forest Stewardship Council): refereert aan het onafhankelijk, internationaal keurmerk voor hout dat gegarandeerd afkomstig is uit duurzaam beheerde bossen (m.a.w. het voldoet dus aan hoge eisen op sociaal, milieuvriendelijk en economisch gebied)

GGO's: genetisch gemodificeerde organismen - organismen die kunstmatig werden gecreëerd door manipulatie van de erfelijke eigenschappen

Glokaal: tegelijkertijd kosmopolitisch en regionaal

Groefixatie: idee dat meer economische groei en meer winstcreatie en welvaart de beste weg is voor de menselijke ontwikkeling

Hybride: combinatie van twee of meer technieken - bijvoorbeeld analoog en digitaal of mechanisch en elektrisch - zoals bij een hybride wagen (een voertuig waarin ten minste twee energie-omzetters en twee in het voertuig ingebouwde energieopslagsystemen aanwezig zijn om het voertuig aan te drijven)

Indirect energieverbruik: de energie die nodig is om goederen of voedsel te produceren, transporteren, onderhouden... en die ook in rekening dient gebracht te worden om de totale milieulast van een product of productiewijze te berekenen

Permafrost: de in principe 'permanent bevroren bodem'; deze komt voor in Alaska en Siberië, het hooggebergte,... en kan tot meer dan 300 m diepte bevroren zijn; tijdens de zomer ontdooit normaal gezien enkel de bovenlaag; permafrost bevindt zich naar schatting onder 20% van de aardse landmassa

Reboundeffecten: het optreden van tegengesteld gerichte effecten bij het wegvallen van een prikkel, hier vooral bedoeld in de zin van terugslageffecten (na verloop van tijd) bij het invoeren of toepassen van een bepaalde maatregel of ingreep met het oog op duurzaamheid

(groene) Ruileconomie: economie die is gebaseerd op directe of indirecte ruilhandel op een kleinere schaal (dan de wereldeconomie), waardoor deze handel doorgaans ook milieuvriendelijker is

Social Engineering: een term waarbij een persoon wordt verleid om informatie te verstrekken die normaal niet toegankelijk is voor vreemden (ook gebruikt voor computer hacking via menselijke manipulatie)

Voedselcrisis: ontstaan van een grote schaarste aan basisvoedsel (onder meer graan), meestal als gevolg van mislukte oogsten, waarbij de behoefte/vraag naar voedsel de beschikbaarheid ervan overtreft; als gevolg van sterke prijsstijgingen worden vooral arme mensen of mensen in derdewereldlanden getroffen door honger en armoede

4. Wereldbeeld en waarden-gerelateerde begrippen

Antropocentrisme: term uit de wijsbegeerte die duidt op een visie waarin de mens als middelpunt van het bestaan en maatstaf wordt genomen; de waarde van al het andere – flora, fauna, levenloze materie - wordt dan eerst en vooral afgemeten aan het nut dat het de mens dient of de verhouding waarin het tot de mens staat (tegenovergestelde van theocentrisme)

Bezitsdrang: het verlangen en de drijfveer van mensen om (materiële) goederen te bezitten/verwerven voor persoonlijk gebruik (in plaats van deze te lenen, ruilen, huren, ...)

Consumentisme: fenomeen waarbij de mens als consument meer rechten en macht verwerft en die ook 'consumptie als levensstijl' als maatschappelijk aanvaardbaar naar voren schuift

Ecocentrisme (als wereldbeeld): term uit de milieufilosofie die duidt op een visie waarbij niet de mens maar het ecosysteem in het middelpunt wordt geplaatst (en niet de mens, of god); volgens het ecocentrisme heeft de natuur intrinsieke waarde (waarde op zich) en is de mens slechts onderdeel van dit globale, overkoepelende systeem

Ecofeminisme: sociale en politieke stroming waarbij een link wordt gelegd tussen ecologie en feminisme; ecofeministen veronderstellen een verband tussen vrouwenonderdrukking en milieudegradatie en onderzoeken ook de raakvlakken tussen seksisme, de onderwerping van de natuur, racisme en andere kenmerken van sociale onderdrukking

Eindigheidsbesef: bewustzijn van de tijdelijkheid en beperktheid (en beperkingen) van alle leven en dingen - zowel op persoonlijk niveau als betreffende de menselijke soort in zijn geheel

Het goede leven: bepaald idee of invulling van hoe een vervuld, waardig en zinvol leven er uitziet in termen van de bevrediging van basisbehoeften, relaties, persoonlijke ontwikkeling, levenskwaliteit,...

Hier-en-nu-perspectief: zienswijze waarbij mensen vooral gericht zijn op hun alledaagse leven en hun onmiddellijke behoeftebevrediging daarin; een langeretermijnbesef of de nood om te denken aan de toekomst van henzelf of de komende generaties

Intrinsiek waardevol: op zich, uit zichzelf waardevol

Kritische zelfreflectie: op een eerlijke, objectieve manier nadenken over / bespiegelen van het eigen denken en gedrag (met oog op eventuele veranderingen; overdenken en leren door ervaring)

Kwetsbaarheid (fragiliteit, broosheid): belangrijke term om bijvoorbeeld aan te geven hoe zwak de natuur vaak staat t.a.v. de door mensen ontplooidde activiteiten; bijvoorbeeld het regenwoud dat tienduizenden jaren nodig had om zich te vormen en dat al massaal gekrompen is door houtkap

Neoliberaal denken: de opleving van de filosofie van het economisch liberalisme; deze politieke stroming gaat ervan uit dat de vrije markt beter dan overheden of overheidsgestuurde organisaties in staat is publieke (nuts)zaken en handel te regelen en reguleren, waardoor overheden dus maar beperkte inspraak /macht krijgen

Pseudobehoeften: 'valse behoeften' die niet tegemoet komen aan onze werkelijke menselijke noden voor een goed leven en die doorgaans overbodig zijn; deze worden mensen doorgaans aangepreut door de commercie (voorbeelden kunnen zijn: een tweede auto, een gadget dat tot niets dient)

Rechtvaardige duurzaamheid: een combinatie van duurzaamheidsdenken en de principes en doelstellingen voor een meer rechtvaardige verdeling van alle goederen en diensten over de totale wereldbevolking

Vrijwillige en niet-vrijwillige strategieën: voor het oplossen van bijvoorbeeld duurzaamheidsvraagstukken kan men werken met vrijwillige (vrije, niet-opgelegde, gesuggereerde of gestimuleerde) methodes en met opgelegde (door de overheid gestuurde, verplichte,...) methodes